

РАДОВАН САМАРЦИЋ: „ПИСЦИ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ“

Београд 1976, 304

Књига проф Самарцића представља видан допринос српској историографији. Ријеч је о дјелу које плијени својим особеним стилем, унутрашњом, словеситом конструкцијом. Садржајна раскошност и богатство језика приближавају историјским токовима и оне читаоце који се у мањој мјери занимају за прошлост.

„Краљевство Словена“, Мавра Орбинија Самарцић истиче као дјело од значаја за развој српске историјске мисли. Мавро Орбини, опат бенедиктинског самостана на Мљету, словенски родољуб који трага за Словенима у времену и простору, задивљен је набреклком снагом полске државе, замисљен над пробуђеном Русијом, али и окренут Србима и њиховој народној pjesми, која се може чути и у Дубровнику. Католик је по увјерењу, настојао је да увуче интересе Рима у словенске земље (7—27).

Јован Рајић је покренуо интересовање Срба за своју бурну прошлост, али у његовим трагањима није било довољно критичког односа према изворима (29—59). Писци послѣје Рајића углавном су се ослањали на његову интерпретацију историје Срба и тако ће потрајати све до појаве Илариона Руварца (60—76). Сљедбеник њемачке школе, окупљене око Хердера, Вук Караџић, и као писац и као свједок догађаја, оставио је дјело од изузетне вриједности, које је захватило раздобље првог и другог српског устанка, као и период тиранске владавине кнеза Милоша (77—166).

Чини се да је проф. Самарцић непотребно укључио Нићифора

Нинковића у писце српске историје. Нинковићева даровитост је неспорна али је он прије свега, писац мемоара. Берберин кнеза Милоша добијао је батине од свог аутократског господара, па ипак је стигао да запише своја сјећања и изазове нашу пажњу и усхићење (167—188).

Доста простора аутор је посветио Стојану Новаковићу, утемељитељу модерне српске историографије (189—243). Новаковићева истраживања увршћена су у ред истакнутих историјских радова највише због хладног одмјереног приступа историјској материји.

Нешто простора посветио је Самарцић последњем полиисторику у српској историографији Владимиру Ђоровићу. Ђоровићева дјело, обимно и разноврсно, није једнаког квалитета, има недостатака који су могли бити избјегнути (245—253). Васиљ Поповић (255—262) спада у круг оних историчара који су достигли свој домет истражујући испреплетане везе Европе са јужнословенским земљама. Више од осталих, расвијетлио је проблем распада султанске Турске и заинтересованост великих сила за источно питање.

Вриједан сваке хвале је труд проф. Самарцића да у ову књигу унесе своја запажања о покојном проф. Јорју Тадићу и његовом напору да обогати српску историјску мисао (263—284). На тај начин, аутор се захвалио свом учитељу, који му је својевремено давао корисне савјете и упућивао га у истраживања.

Милорад П. Радусиновић

ВЕЛИЗАР ПЕРУНОВИЋ: „КАЗИВАЊА ИЗ КОЛОНЕ“

(Херцег-Нови 1977, стр. 407)

Истакнути борац и руководилац у НОР-у, револуцији и послједњератној изградњи, Велизар Перуновић се, када је за то имао времена, прихватао пера и тако се увр-

стио у публицисте, прије свега по фељтонима, писаним претежно на основу сјећања, које је објавио у више зборника и неколико листвова.

Као резултат напора које је уложио и подршке Удружења умјетника из Херцег-Новог (које је издавач ове публикације), појавила се књига казивања Велизара Перуновића о времену НОР-а, нашем трајању, лелемама и бројним питањима која је наш народ предвођен партијом, разрјешавао и ријешао. Своја казивања Перуновић је просторно ограничио на територију Пјешиваца, крај у којем је у младости највише дјеловао и зато га најбоље познавао. Без већих литерарних претензија, ова књига је паџрама ликова и догађаја, па има драж једног аутентичног казивања, које, на свој начин, прича о догађајима и лицима из Пјешиваца, знаним и незнатим. Има у овој књизи много чега што интересује савременог читаоца и маса података за научну обраду времена и догађаја у којима је њен аутор учествовао. Кад се у колони, по чему је књига и добила наслов, нађу сељаци, ђаци, интелектуалци, жене и дјеца, људи разних доба, и крену са својим огњишта за својом војском, онда је то снага и поуздање у које треба вјеровати. А једна од тих колона била је и она што се кретала релацијом Даниловград — Никшић почетком 1942. и која је својим путем и наставила. Има овдје дирљивих казивања о мукомном животу у збијеним и колони, о гладнима и изнемоглима, о много чему што ратне невоље носе и доносе. О свему томе Перуновић на занимљив и летељно коректан начин приповиједа. Крећући се са својом Петом бригадом, овдје свијет разог узроста превалко је голем пут од Пјешиваца преко Херцеговине и Босне, све до Босанске Крајине, Безбројне муке и трагичку ове колоне што се улутила мучним путевима ка слободи Перуновић је сугестивно и узбуђиво изрекао: Ауторова казивања о пјешивачком збјегу покријељена су сјећањима објављеним у разним публикацијама и периодима, почев од још партизанске штампе, а било је у том збјегу, као и у сваком, и врлина и обичних људских слабости. Поимао је Перуновић да би многи из те колоне, из тог збјегу,

јуришали као што су то чинили они који су здрављем, узрастом и ентузијазмом на то упућивани. Та широка панорама сјећања, ова казивања учесника саме колоне, пуна су аутентичности, а тежина њиховог садржаја је велика. Разлог је то више, што је тај дио о Колони заузео скоро половину књиге.

„Партизанска мајка“ Мара Велишина Радуловић, диван примјер женског лика нашег ослободилачког рата, предмет је посебног казивања у овој књизи.

Има у овој књизи лијепих текстова о болничаркама, о породици Михаила Марковића из Загорка, Олги Ђуричковић — Чоњи, малим партизанима. Нарочито је интересантан текст о пет Даница. Занимљива су казивања о Сутјесци 1943. и судбини илегалаца у Будолшкој пећини. Лијепо је и Перуновићево приповиједање о народном хероју Василију Ковачевићу — Чилу.

Перуновић је у прилозима своје књиге дао спискове породица које су 1942. године кренуле из Пјешиваца према Босни породице које су одступиле до Стога, онима које су при одступању за Стога заробили четници и породицама које су одлуком Партије враћене при одступању са терена Пјешиваца. Ваља рећи да се овдје појавила омашка аутор није себи ставио у задатак — јер се не ради о породицама, већ о лицима.

Омашке и недоречености у овој књизи имају своје оправдање, јер аутор није себи ставио у задатак педантну обраду догађаја карактеристичну за историјску науку, већ се присећа, понекад, уз помоћ других, догађаја у којима је учествовао. Има то посебну драж казивања и значај добре мемоарске литературе. без које не може бити цјеловите научне обраде збивања у последњем рату. Може ово шта-во изгледати као хетерогено по насловима и величини текстова, неусклађено, али је оно садржајем својим укомпоновано и међусобно везано заједничким судбинама актера, борбом за исте циљеве и у времену и простору ситуираним лицима и њиховим судбинама. Да је овај текст драж мозаика поје-

диначних судбина, које чине укупност нашег мучног и мукотрпног битисања и крваве борбе за ведрије, слободне дане. Ваља му ода-ти признање, тим прије што је Пе-руновић своје казивање, како пи-

ше Душан Костић, почео да излаже по наговору пријатеља и што га та драж писменог казивања, којег никад није доста, није напуштала.

Радоман Јовановић

„ЈОВАН ЕРДЕЉАНОВИЋ ЖИВОТ И ДЕЛО“

(Панчево 1976, 96)

У издању Народног музеја у Панчеву појавила се књига радова са II симпозијума етнолога Србије о научнику Јовану Ердељановићу. Ердељановић (1876 — 1944) био је Цвијићев ђак који није у свему слиједио свог учитеља. Из Прага се вратио у Београд 1906. као први доктор етнологије у балканским земљама. Посебно се интересовао за живот и обичаје црногорских племена.

Занимљиве податке о проф. Ердељановићу и његовом раду дао је Мирко Р. Барјактаревић у чланку Јован Ердељановић као човек и наставник (11—14), Душан Недељковић објавио је прилог Јован Ердељановић у развоју етнолошке науке (15—18). Аутор критикује његову тезу о три племена у Југославији. Милисав В. Лутовац у чланку Цвијић и Ердељановић (19—22) указује на Ердељановићев допринос испитивању насеља и поријекла становништва. Јован Вукмановић објавио је прилог Етнолошка проучавања др Јована Ердељановића у Црној Гори (23—28). Ристо Ковијанић освјетлио је Ердељановићеве оцјене вјеродостојности предања о поријеклу и прецима братства (29—42). Посебно је занимљива тврдња Ковијанићева прихваћена у науци, о поријеклу Његоша. Нико С. Мартиновић

у прилогу Трагом једне мисли Јована Ердељановића о генезологијама у Црној Гори дао је допринос испитивању поријекла црногорских племена (43—52). Рајко Николић пише о етнолошким проучавањима Јована Ердељановића у Банату и Ердељановићевом испитивању посрбљавања Цигана у томе крају (53—56). Светозар Ђулибук дао је прилог Ердељановићева етнолошко-социолошка истраживања црногорских племена (57—64). Занимљив је рад Душана Бандића — Ердељановићев рад на проучавању религије (65—71). Петар Влаховић објавио је прилог Рад и значај Јована Ердељановића у области антропологије (73—80). Оливера Младеновић у чланку Ердељановићев прилог проучавањем народних игара (81—86) истиче његов допринос националном фолклору. Љиљана Радовановић јавља се с прилогом Јован Ердељановић и „Српски етнографски гласник“. (87—96).

На крају се износе подаци о оставштини Јована Ердељановића, који се односе на Шумадију, Банат, Црну Гору и Македонију. Било би пожељно да се ти рукописи среде, класификују и припреме за штампу. То је дуг према нашем истакнутом научнику.

Милорад П. Радусиновић

XXIII КОНГРЕС САВЕЗА УДРУЖЕЊА ФОЛКОРИСТА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Од 17. до 21. септембра 1976. године у Славонском Броду одржан је XXXIII Конгрес савеза удружења фолклориста Југославије, посвећен 35-годишњици устанка наших народа и народности. На конгресу је било шест основних тема: (1) Народно стваралаштво

и народно стваралаштво; (2) Устанци и народно стваралаштво; (3) Искуства наших фолклорних смотри, сабора, приредаба, радио и телевизијских приказа фолклора — с обзиром на традицију аутентичност и иновацију; (4) Освот на недовршене дискусије с прошлих